

Archeologisch bureauonderzoek

**Plangebied Museumkwartier en Valeriusbuurt
Stadsdeel Oud-Zuid**

BO 09-052 Amsterdam 2009

Inhoud

Samenvatting	4
Inleiding	5
1 Administratieve gegevens plangebied	6
1.1 Administratieve gegevens	6
2 Wet- en regelgeving	7
2.1 Algemeen	7
2.2 Nationale regelgeving	7
2.3 Provincie Noord-Holland	8
2.4 Gemeente Amsterdam	8
2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie	10
2.6 Situatie plangebied Museumkwartier en Valeriusbuurt	12
3 Bodemkunde en historie	13
3.1 Algemeen	13
3.2 Historisch-topografische inventarisatie	14
3.3 Archeologische inventarisatie	20
4 Archeologische verwachtingskaart	21
5 Archeologische beleidskaart	23
Conclusie	25
Bronnen	25

Samenvatting

Bureau Monumenten & Archeologie (BMA) heeft in opdracht van stadsdeel Oud-Zuid een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Museumkwartier en Valeriusbuurt. Dit is bedoeld om het cultuurhistorische verleden van het plangebied in kaart te brengen en daarmee een beeld te krijgen van de archeologische sporen die in de bodem aanwezig kunnen zijn. De historisch topografische kartering heeft geresulteerd in een overzicht van archeologische informatie over de ontwikkeling van de voormalige Buitenveldse Binnendijkse Polder. Van dit ruimtelijke en landschappelijke beeld is een archeologische verwachting opgesteld die omgezet is naar een beleidskaart. De kaart biedt een specificatie van de beleidsregels en maatregelen voor de vereiste archeologische monumentenzorg.

In het plangebied Museumkwartier en Valeriusbuurt is onderscheid gemaakt tussen één plangebied dekkende zone met een lage verwachting met daarin acht separate deelzones zones met een hoge archeologische verwachting.

Voor de zones van hoge archeologische verwachting geldt dat een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) voorafgaand aan enige bodemverstoring noodzakelijk is bij bodemingrepen groter dan 500 m² en dieper dan 2,50 m onder maaiveld

Voor het onbebouwde deel van de zone van lage archeologische verwachting geldt dat een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) voorafgaand aan enige bodemverstoring alleen noodzakelijk is bij bodemingrepen groter dan 10.000 m² en dieper dan 2,50 m onder maaiveld.

Voor het bebouwde deel van de zone van lage archeologische verwachting geldt vanwege de hoge mate van bodemverstoring een vrijstelling van verdere archeologische maatregelen.

Voor de uitvoering van een Inventariserend Veldonderzoek dient tevoren een archeologisch Programma van Eisen (PvE) te worden opgesteld.

Voor het gehele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht, hetgeen inhoudt dat ook in geval geen archeologisch vooronderzoek vereist is en er toch archeologische overblijfselen ouder dan 50 jaar bij bouwwerkzaamheden aangetroffen worden, deze bij BMA aangemeld dienen te worden. In gezamenlijk overleg met de opdrachtgever kunnen dan maatregelen worden genomen tot documentatie en berging van de vondsten.

Inleiding

Het archeologisch bureauonderzoek van Bureau Monumenten en Archeologie (BMA) betreft een inventarisatie van archeologische c.q. cultuurhistorische waarden binnen het plangebied Museumkwartier en Valeriusbuurt, stadsdeel Oud-Zuid.

Het archeologisch bureauonderzoek vindt plaats in het kader van de vaststelling van het Bestemmingsplan Museumkwartier en Valeriusbuurt. De bebouwing in het plangebied heeft merendeels een woonfunctie en is over het algemeen voorzien van een souterrain of kelder.

De voorliggende waardestelling is gebaseerd op een historisch topografische inventarisatie van kaartmateriaal, publicaties en archiefbronnen, in samenhang met archeologische informatie over het plangebied en vergelijkbare locaties in de directe omgeving.

In het bureauonderzoek komen het nationale, provinciale en gemeentelijke archeologiebeleid (hoofdstuk 2), de historische en archeologische achtergronden (hoofdstuk 3) en de archeologische verwachting van het plangebied (hoofdstuk 4) aan de orde, gekoppeld aan een beleidskaart (hoofdstuk 5) waarmee wordt gespecificeerd of en in welke mate archeologische maatregelen binnen (toekomstige) planontwikkeling vereist zijn.

1 Administratieve gegevens plangebied

Het plangebied wordt in het noorden begrensd door de Sophialaan, de Saxen-Weimarlaan, de Koninginneweg, de Van Eeghenstraat, het Vondelpark en de Singelgracht, in het oosten door de Boerenwetering, in het zuiden door het Noorder Amstelkanaal, de Hendrik Jacobszstraat en de Cornelis Krusemanstraat en in het westen door de Amstelveenseweg.

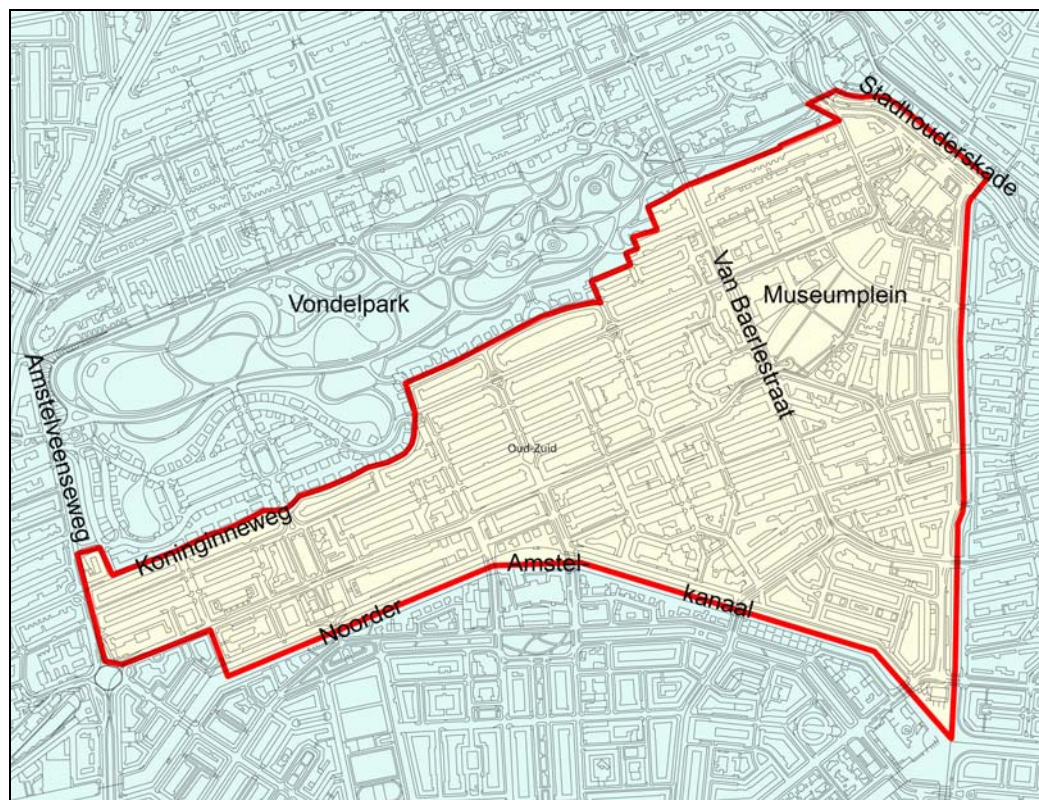
1.1 Administratieve gegevens

Opdrachtgever

Opdrachtgever Stadsdeel Oud-Zuid
Contactpersoon Dhr. R. van de Camp
Adres Postbus 51160
Postcode / plaats 1007 ED Amsterdam

Plangebied

Provincie	Noord-Holland	Gemeente	Amsterdam
Plaats	Amsterdam	Kaartblad	25 D, G
ARCHIS meldingsnr.	35143		
X-coördinaat N	120.605	Y-coördinaat N	486.131
X-coördinaat NO	120.947	Y-coördinaat NO	485.932
X-coördinaat ZO	120.871	Y-coördinaat ZO	484.626
X-coördinaat W	118.825	Y-coördinaat ZW	485.063

1 Plangebied Museumkwartier en Valeriusbuurt (rood).

2 Wet- en regelgeving

2.1 Algemeen

Het archeologische erfgoed bestaat uit voorwerpen en structuren die in de bodem bewaard zijn. Ook landschappelijke of infrastructurele elementen kunnen een archeologische waarde hebben. Deze materiële overblijfselen vormen een onderdeel van onze leefomgeving waarvan het behoud in de bodem of documentatie op maat gesneden maatregelen vergen. Het archeologische bodemarchief levert een bijdrage aan de cultuurhistorie van onze stad en maakt de beleving van het verleden bovendien tastbaar.

Vanwege de ruimtelijke aard van archeologische sporen en vondsten in de bodem heeft het archeologische beleid raakvlakken met dat van de ruimtelijke ordening. Door de wijziging van de Monumentenwet 1988 met ingang van 1 september 2007 is de zorg voor het archeologisch erfgoed geïntegreerd in ruimtelijke ordeningsprocessen. Een essentieel uitgangspunt van de nieuwe wet is dat het erfgoed in de bodem beter wordt beschermd. Dit betekent dat in ruimtelijke ontwikkelingen vroegtijdig rekening wordt gehouden met archeologisch erfgoed. Als behoud in de bodem geen optie is, dan is, voorafgaand aan de bodemverstoring, onderzoek nodig om archeologische overblijfselen te documenteren en de informatie en vondsten te behouden. In de dichtbebouwde stedelijke omgeving is in de praktijk doorgaans sprake van deze laatste optie.

2.2 Nationale regelgeving

Aan het einde van de jaren tachtig groeide het besef dat archeologische vindplaatsen in Europa ernstig werden aangetast door grootschalige infrastructurele werken, de toename van bouwlocaties en de intensivering van de landbouw. Om het archeologische erfgoed beter te beschermen hebben de Europese ministers van Cultuur in 1992 het Verdrag van Valletta opgesteld (ook bekend als het Verdrag van Malta).

Een essentieel uitgangspunt van dit verdrag is dat behoud van archeologisch erfgoed in de bodem (in situ) in iedere fase van planontwikkeling dient te worden meegewogen. Als behoud in de bodem (bv door middel van technische maatregelen en/of planaanpassing) geen optie is, dient het bouwplan te voorzien in maatregelen om archeologische overblijfselen op een juiste wijze (volgens de wettelijk verplichte Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie) te documenteren en de informatie en vondsten te behouden. Het verdrag stelt de initiatiefnemer van een ruimtelijk plan, dat bodemverstoring tot gevolg heeft, verantwoordelijk voor de planologische en de financiële inpassing van archeologisch onderzoek. De nieuwe wet ter uitvoering van dit verdrag, de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz)¹, is per 1 september 2007 definitief van kracht.

Op grond van de Wet op de archeologische monumentenzorg zijn vier wetten gewijzigd: de Monumentenwet 1988, de Ontgrondingenwet, de Wet milieubeheer en de Woningwet. De Wet op de Ruimtelijke Ordening bevatte al voorschriften om meer rekening te houden met archeologie ten behoeve van kwaliteitsverbetering van ruimtelijk beleid. Dit betekent o.a. dat elk bestemmingsplan

---

¹ Stb. 2007, nr. 42.

op archeologisch beleid zal worden getoetst.² Vanwege het ruimtelijke karakter van het bodemarchief heeft het archeologische beleid raakvlakken met dat van de ruimtelijke ordening. Door de wetswijzigingen worden archeologische belangen vanaf het begin van de besluitvorming in de ruimtelijke ordening meegewogen. Ondanks de getroffen maatregelen om vooraf archeologisch onderzoek in te plannen kunnen toevalsvondsten bij bouwprojecten worden aangetroffen. Hiervoor blijft de meldingsplicht van kracht.³

2.3 Provincie Noord-Holland

Per 1 juli 2008 is de nieuwe wet Ruimtelijke Ordening (Wro) in werking getreden. Hierdoor is de verhouding tussen de provincie en de gemeenten gewijzigd. In het beleidskader Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland omschrijft de provincie haar rol.⁴ Hierbij staat de samenwerking met gemeenten op basis van gemeentelijke en de provinciale structuurvisie centraal. Tevens handhaaft de provincie de Belvédère-benadering, waarin behoud van cultuurhistorie door ontwikkeling wordt nagestreefd. Als toetsingskader voor bestemmingsplannen en projectbesluiten met een Beeldkwaliteitplan hanteert de Provincie tevens het beleidskader en het streekplan. Op grond van de Wro dienen gemeenten bij de vaststelling van bestemmingsplannen, projectbesluiten en beheersverordeningen de Provinciale Ruimtelijke Verordening in acht te nemen.

In het beleidskader is opnieuw de Cultuur Historische Waardenkaart (CHW) opgenomen, waarin gebieden, die naar verwachting archeologisch waardevol zijn, zijn aangewezen als provinciale archeologische attentiegebieden. De waardestellingen van de CHW zijn bedoeld als primaire algemene indicaties die per specifiek plangebied nadere invulling en precisering behoeven.

De provinciale beleidsintentie is om invulling aan de primaire doelstelling van het Verdrag van Malta te geven en archeologische reservaten aan te wijzen. Deze gebieden dienen om archeologische monumenten duurzaam te beschermen en te beheren en daarmee voor toekomstig onderzoek te bewaren.⁵ Daarnaast betreft de provincie nadrukkelijk culturele waarden, waaronder ook archeologie, bij de realisatie van de ruimtelijke- en stedelijke vernieuwing.

2.4 Gemeente Amsterdam

In aansluiting op het rijks- en provinciaal beleid besteedt de gemeente specifieke aandacht aan vroegtijdige inpassing van archeologie in de ruimtelijke ordeningsprocessen.⁶ Uitgangspunt hierbij is een kwalitatief adequaat beheer van het cultureel erfgoed met aandacht voor een efficiënte voortgang van bouwprocessen en kostenbeheersing. Tegen deze achtergrond is de afdeling Archeologie BMA in 2001 gestart met een nadere inventarisatie van archeologische verwachtingen in elk afzonderlijk stadsdeel. Hiertoe worden onder meer verschillende historische kaartbeelden van het stadsdeelgebied met elkaar vergeleken. Deze inventarisatie is bedoeld als een verfijning van het verwachtingsbeeld van de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en de Cultuur Historische

---

² Artikel 38a lid 1 van de gewijzigde Monumentenwet schrijft hierover dat *De gemeenteraad bij vaststelling van een bestemmingsplan als bedoeld in artikel 3.1 van de nieuwe Wet op de Ruimtelijke Ordening en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond, rekening houdt met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten monumenten. Met 'monument' wordt hier een (onbeschermd) archeologisch monument bedoeld, ofwel alle terreinen welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde* (art. 1 Monumentenwet).

³ Artikel 53 van de gewijzigde monumentenwet 1988.

⁴ Provincie Noord-Holland 2006.

⁵ Van Eerden 2008, 14-15.

⁶ BMA 2005, 58.

Waardenkaart (CHW) van de provincie Noord-Holland, en de landelijke Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) waarin de stedelijke gebieden niet gekarteerd zijn.

De nieuwe wetgeving schrijft voor dat bij vaststelling van een nieuw bestemmingsplan altijd een nadere waardestelling nodig is van de aanwezige archeologische verwachting in de vorm van een bureauonderzoek. Dit bureauonderzoek behelst een specificatie van eventuele archeologische waarden binnen een specifiek plangebied en een advies met betrekking tot het daarbij behorende beleid en/of te nemen maatregelen. Bij de formulering van het beleid staat altijd een realistische balans tussen het archeologische belang ten opzichte van de voortgang van het ruimtelijke ontwikkelingsproces in de stad centraal.

De bescherming van (verwachte) archeologische waarden kan in een bestemmingsplan (o.a.) worden geregeld met een aanlegvergunning als bedoeld in artikel 3.3.a van de Wet op de Ruimtelijke Ordening. Verder kan in het belang van de archeologische monumentenzorg worden bepaald dat de aanvrager van een reguliere bouwvergunning als bedoeld in artikel 44, eerste lid, van de Woningwet een rapport dient te overleggen als bedoeld in artikel 39, tweede lid en kan worden bepaald dat aan een reguliere bouwvergunning als bedoeld in artikel 44, eerste lid, van de Woningwet voorschriften kunnen worden verbonden als bedoeld in artikel 39, derde lid, van de Monumentenwet. Zowel aan een aanlegvergunning als vrijstelling kunnen voorschriften worden verbonden in het belang van de archeologische monumentenzorg.

Bij de bepaling van de vrijstellingsdrempels voor archeologisch wordt een combinatie van factoren, in acht genomen, te weten: a) de specifieke aard van de cultuurhistorische / archeologische waarden, b) het oppervlak van het te ontwikkelen terrein en c) de diepte van de bodemingreep.

Volgens deze systematiek gelden in Amsterdam dertien beleidsvarianten:

- 1: gebieden met bekende archeologische waarden. Aangezien hier met zekerheid archeologische overblijfselen aanwezig zijn, is bij elke bodemingreep ongeachte het oppervlak of de diepte archeologisch onderzoek noodzakelijk
- 2: bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 50 m² en dieper dan 0,50 m onder maaiveld.
- 3: gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog aanwezige historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. Deze gebieden zijn onbebouwd of de bebouwing dateert van vóór de 19de eeuw. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 100 m² en dieper dan 0,50 m onder maaiveld.
- 4: bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog in het landschap zichtbare historisch infrastructurele assen / in historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing dateert uit het einde van de 19de eeuw. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 100 m² en dieper dan 1,00 m onder maaiveld.
- 5: bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting langs voormalige (overbouwde of opgehoogde) historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit de 20ste eeuw. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 500 m² en dieper dan 2,00 m onder maaiveld.
- 6: onbebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de landelijke periferie van Amsterdam. Hier liggen archeologische vondsten dicht aan het oppervlak, zodat relevante archeologische lagen kunnen zijn opgenomen in de bouwvoor. De bouwvoor heeft gemiddeld een diepte van 0,3 – 0,5 m waaronder een eerste sporenveld zichtbaar wordt. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 500 m² en dieper dan 0,50 m onder maaiveld.

- 7: bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de voormalige (overbouwde of opgehoogde) landelijke periferie van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit het einde van de 19de eeuw. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 10.000 m² en dieper dan 1,00 m onder maaiveld.
  - 8: bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de voormalige (overbouwde of opgehoogde) landelijke periferie van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit de 20ste eeuw. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 10.000 m² en dieper dan 2,00 m onder maaiveld.
  - 9: terreinen met een lage archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 500 m² en dieper dan de waterbodem.
  - 10: gebieden met een lage archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn buiten het historische centrum van Amsterdam. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 10.000 m² en dieper dan de waterbodem.
  - 11: gebieden met een lage archeologische verwachting die onder water in het IJ liggen, of die als haven in het IJ liggen of die van oorsprong een opgespoten eiland (bijv. baggerdepots uit de 19de eeuw of eilanden zoals IJburg) zijn. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 10.000 m² en dieper dan 4,00 m ÷ NAP.
  - 12: gebieden met een lage archeologische verwachting die in een droogmakerij liggen. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 10.000 m² en dieper dan 0,50 m onder maaiveld.
  - 13: gebieden zonder archeologische overblijfselen omdat hier al archeologisch onderzoek of grootschalig grondverzet heeft plaatsgevonden voor bijv. zware funderingen, kelders, tunnels ed. Er geldt daarom een lage archeologische verwachting en derhalve een vrijstelling voor archeologisch onderzoek. Deze categorie plangebieden zijn wel indirect van belang voor archeologische planning omdat ze aanwijzingen geven voor de eventuele aanwezigheid van archeologische resten in omliggende gebieden.
- Voor alle beleidsvarianten geldt dat van het dieptecriterium alleen kan worden afgeweken als exacte gegevens over de bodemopbouw of de aanwezige verstoringen bekend zijn.

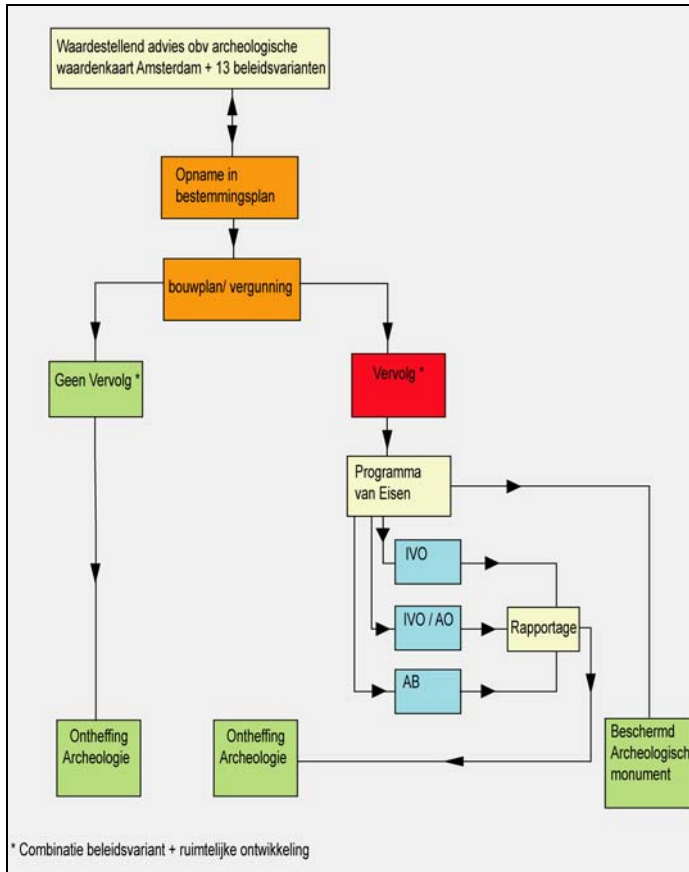
2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie

Voor de inpassing van archeologisch onderzoek in het proces van de ruimtelijke planvorming bestaat een standaard pakket van maatregelen waarvan de kwaliteitsnormen door het ministerie van OCW zijn opgesteld (KNA: Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie). De maatregelen gaan uit van een gefaseerde aanpak, zodat per plangebied, al naar gelang de locatie, de aard van de bodemingreep en de archeologische verwachting, een op maat gesneden programma kan worden opgesteld. Er is sprake van een gefaseerde aanpak waarbij een onderscheid gemaakt wordt in het Bureauonderzoek (BO), eventueel gevolgd door het Inventariserend Veldonderzoek (IVO) en de Archeologische Opgraving (AO) of een Archeologische Begeleiding (AB).

Het IVO is bedoeld om de resultaten van het bureauonderzoek te toetsen. Het geeft inzicht in de aanwezigheid en toestand van de archeologische overblijfselen in de bodem. Een AO wordt uitgevoerd in geval er sprake is van een vindplaats met archeologische resten die volledig dienen te worden gedocumenteerd en geborgen.

Een AB houdt in dat er geen apart archeologisch onderzoek plaatsvindt voorafgaand aan het bouwproces, maar dat de bouwgreep onder begeleiding van een archeoloog wordt uitgevoerd. Volgens de vigerende KNA voorschriften kan dit alleen in geval van uitzondering, bijvoorbeeld wanneer er sprake is van een beperkte bodemingreep op een gewaardeerd terrein of een AMK-

terrein. Elke onderzoeksfase wordt afgesloten met een selectiebesluit. Hierin wordt vastgesteld welke delen van een plangebied in aanmerking komen voor verder archeologisch onderzoek of voor bescherming en welke delen van het plangebied verloren gaan zonder een archeologische opgraving (afb. 2). De wijze waarop de verschillende archeologische werkzaamheden worden uitgevoerd is afhankelijk van de omvang van de bouwlocatie, de aard van de archeologische resten en de opzet van het civiel technisch programma. Goede integratie van de het archeologisch programma in het bouwproces is een belangrijke voorwaarde voor efficiëntie in de uitvoering.

2 Stroomschema archeologisch onderzoek.

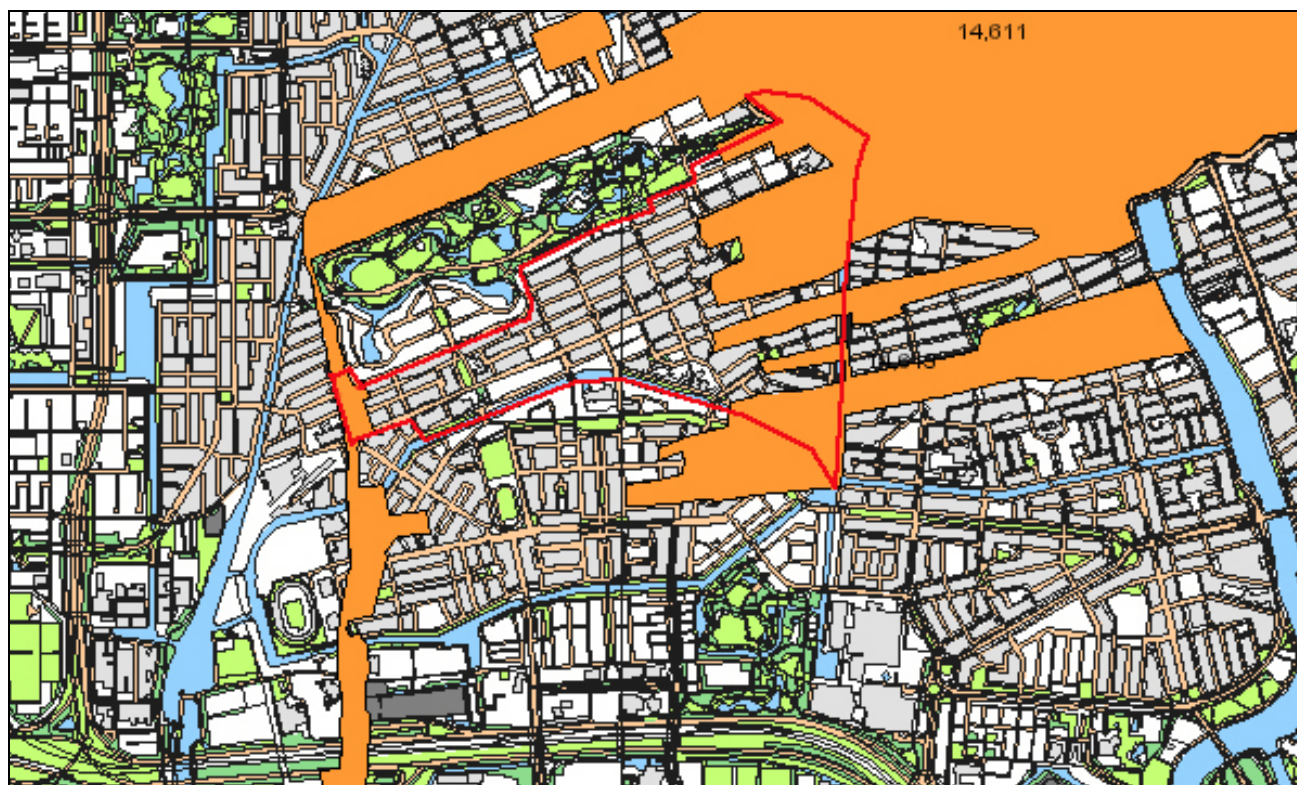
Indien een archeologische waardestelling in het kader van een bestemmingsplan geformuleerd wordt, zal hieruit pas een eventueel veldonderzoek voortkomen wanneer bouwaanvragen in het kader van het betreffende bestemmingsplan ingediend worden. Voor alle veldonderzoeken is een Programma van Eisen (PvE) vereist. Hierin zijn de kwalitatieve randvoorwaarden en onderzoeksvragen voor het werk vastgelegd. Het vormt de basis voor verdere planning en kostenraming. In het PvE wordt tevens beschreven of archeologische overblijfselen in de bodem bewaard kunnen blijven of dat opgraven van deze resten noodzakelijk is (selectiebesluit). Het PvE is onderdeel van de bouwprocedure. Het (laten) opstellen ervan behoort tot de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer van het bouwplan.

Ondanks de maatregelen om vooraf archeologisch onderzoek in te plannen kunnen toevallig gevonden bij bouwprojecten worden aangetroffen. Hiervoor blijft de wettelijke meldingsplicht van kracht.⁷ Dit houdt in dat de uitvoerder of opdrachtgever de gemeente over de vondst dient te informeren zodat maatregelen ter documentatie of berging ervan getroffen kunnen worden.

⁷ Artikel 53 van de gewijzigde monumentenwet 1988.

2.6 Situatie plangebied Museumkwartier en Valeriusbuurt

Binnen het plangebied zijn geen wettelijk beschermde archeologische monumenten aangewezen. Wel geldt voor een deel van het plangebied volgens de Archeologische Monumenten Kaart (AMK: terrein 14.611) en de provinciale Cultuur Historische Waardenkaart (CHW: MLA 245A) een hoge archeologische waardering (afb. 3). Het verwachtingsbeeld van de AMK en CHW is echter algemeen van aard en dient in het kader van de bouwplanvorming nader te worden uitgewerkt. Het voorliggende bureauonderzoek betreft een historisch topografische analyse ten behoeve van een specificatie en een ruimtelijk onderscheid van de archeologische verwachtingen.

3 Plangebied Museumkwartier en Valeriusbuurt op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK). Het plangebied (rode lijn) valt deels binnen gebieden met een hoge archeologische waardering (oranje). De Cultuurhistorische Waardenkaart van de Provincie Noord-Holland (CHW) komt overeen met het AMK-kaartbeeld.

3 Bodemkunde en historie

3.1 Algemeen

Het huidige 'natuurlijke' landschap in en om Amsterdam wordt in grote mate bepaald door de landschapsvorming die zich voltrok in het Holoceen, de periode na de laatste IJstijd (vanaf ca. 10.000 BP). Er heerste toen vanaf ca. 4.000 BP een gematigd klimaat waarin veengroei mogelijk was. Toen ontstond hier in de kuststreek het zogenaamde Hollandveen. Het Hollandveen Laagpakket bevindt zich thans in de ondergrond tussen gemiddeld 4 - 5 m ÷ NAP en 2 m ÷ NAP en loopt plaatselijk door tot 0 m NAP. Dit natuurlijke landschap is omgevormd tot een veenweidegebied door middel van grootschalige veenontginningen, die in de 11de eeuw van start gingen.⁸ Bij de cultivatie van het landschap speelde de waterhuishouding een cruciale rol. Tegelijkertijd met de veenontginningen begon ook de aanleg van dijken en later in de 17de en 18de eeuw volgde de uitgebreide droogmakerijen waarbij grote watergebieden in Noord-Holland werden ingepolderd. Wat de vroegste bewoning van Amsterdam betreft dateren de oudste archeologische sporen van huizen tot nu toe uit de 12de eeuw. Rond de stad en met name op de hoger gelegen strandwallen in Noord Holland zijn vindplaatsen met bewoningssporen die teruggaan tot in de Bronstijd (ca. 2.000 - 800 v. Chr.).

De eerste bewoning van Amsterdam ontwikkelde zich in de 12de en 13de eeuw aan de Nieuwendijk/Kalverstraat en de Warmoesstraat/Nes. Met de aanleg van de (Nieuwezijds en Oudezijds) burgwallen in de 14de eeuw startte het proces van stadsvorming. De stad had eerst een aarden omwalling ('sciltraminge') als verdedigingswerk die in de laatste kwart van de 15de eeuw werd vervangen door een stenen stadsmuur. De laatmiddeleeuwse stad was omsloten door de huidige Singel aan de westkant en de Gelderse kade en Kloveniersburgwal aan de oostkant. In de periode 1585-1663 groeide de stad explosief door vier stadsuitbreidingen. Ten tijde van de Eerste Uitleg (1585-1586) verplaatste de stadsrand zich naar de huidige Herengracht en de Oudeschans. Bij de Tweede Uitleg (1592-1596) verschenen er vier nieuwe woon- en werkeilanden (Marken, Uilenburg, Rapenburg en Vlooienburg) aan de oostkant van de stad. In 1613 ontstond met de Derde Uitleg aan de westzijde van de stad de woon- en werkbuurt de Jordaan en het eerste deel van de grachtengordel tot aan de Leidsegracht. De vroeg 17de-eeuwse stad werd beschermd door een gebastioneerde aarden wal ontworpen naar de nieuwste fortificatieplannen uit Italië, voorzien van elf bolwerken. Met de Vierde Uitleg van 1663 werd in de Gouden Eeuw het halfcirkelvormige stadsplan van Amsterdam voltooid. Het oostelijke deel van de grachtengordel werd aangelegd over de Amstel en aan het IJ werden de drie oostelijke haveneilanden Kattenburg, Wittenburg, Oostenburg gerealiseerd. De nieuwe bakstenen stadswal (met nu in totaal 26 bolwerken) volgde met z'n gracht het tracé van de huidige Singelgracht.

De eerste woonwijken buiten de Singelgracht verrezen naar aanleiding van het uitbreidingsplan Kalff in 1877, gevolgd door een tweede ring na annexatie van grote delen van de gemeenten Nieuwer-Amstel en Sloten in 1896. De 20ste-eeuwse groei van de stad valt uiteen in vier fasen; bebouwing van de Baarsjes, Zuid en Oost in de twintiger en dertiger jaren, het door nieuwbouw aaneengroeien van voormalige dijkdorpen in Amsterdam Noord, de wederopbouw wijken aan de westzijde van de stad (de Westelijke Tuinsteden) en de bebouwing van de voormalige Bijlmermeer in de zestiger en zeventiger jaren. Met IJburg borduurt de stad begin 21ste eeuw weer voort op het concept van vier eeuwen tevoren, het creëren van stedelijk areaal in en aan het IJ.

---

⁸ Veerkamp 1997, 10-31.

3.2 Historisch-topografische inventarisatie

Voor deze historisch topografische analyse zijn verschillende cartografische bronnen gebruikt, waaronder de Topografische Militaire Kaart (1854) gecombineerd met gegevens van de kaarten van Visscher (ca 1700), Mol (ca. 1770) en de Chromotopografische Kaart (ca. 1890).

Het plangebied Museumkwartier en Valeriusbuurt bevindt zich in de voormalige Buitenveldse Binnendijkse Polder. Tot de 13de eeuw vormde de omgeving van Amsterdam rond de Amstel één gebied: het Amstelland. Daarna werd het gesplitst in de ambachtsheerlijkheden Ouder-Amstel en Nieuwer-Amstel. De Buitenveldse Binnendijkse Polder lag binnen het rechtsgebied van Nieuwer-Amstel. Amsterdam behoorde eveneens tot het rechtsgebied van Nieuwer-Amstel maar kreeg al snel autonome jurisdictie.

Ontginning

De ontginning van Amstelland begon in de 12de eeuw, vermoedelijk vanuit de polder De Ronde Hoep, ten zuiden van Ouderkerk aan de Amstel. Hier lag het dominiale hof van de landsheer, de bisschop van Utrecht.⁹ Van de polder De Ronde Hoep verplaatsten de activiteiten zich langs de ontginningsbasis de Amstel naar het noorden. Haaks op de Amstel werden percelen uitgezet met een onderlinge afstand van 30 tot 100 m. Aan de kopse kant verrezen boerderijen op huisterpen en ontstond de voor het veenlandschap typerende lintbebouwing. De percelen werden door middel van perceleringssloten gescheiden. Deze sloten dienden om het natte veengebied te ontwateren waardoor geschikt akkerland ontstond. Als bijkomend gevolg van de ontwatering van het veen daalde het maaiveld en werden de grond weer natter. Aangezien de akkers bloot kwamen te staan aan overstromingsgevaar werden ter bescherming achter- en zijkaden aangelegd. Ondanks deze maatregelen zette de vernatting van de percelen zich door.¹⁰ Daarom bracht men nieuwe stroken

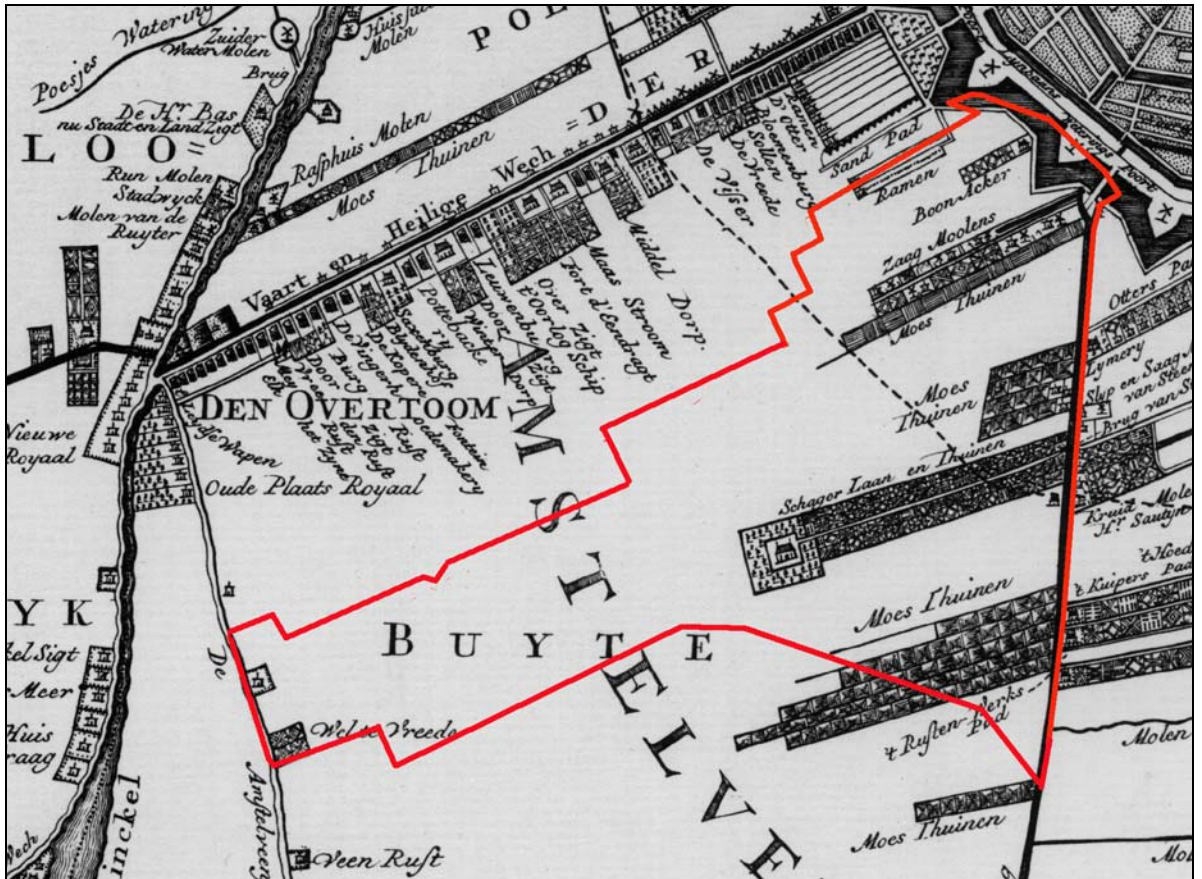

4 Het plangebied (rood) op de Topografische Militaire Kaart (1854). De langgerekte verkaveling is duidelijk zichtbaar. Aan de oostzijde van het plangebied ligt de Boerenwetering, aan de westzijde de Amstelveenseweg.

⁹ Verkerk, 1998,

¹⁰ Borger 1987, 16-17.

veen in cultuur. Bij de verlenging van de kavels schoof ook vaak de bewoning op. De achterkade werd dan als secundaire ontginningsas in gebruik genomen.¹¹ Dit zogenaamde slagenlandschap is nog duidelijk te zien op historische kaarten (afb. 4). Door de daling van het maaiveld werd men in de 14de en 15de eeuw gedwongen maatregelen te nemen door middel van de aanleg van dijken, sluzen, watermolens en molenweteringen.

5 Het plangebied (rood omlijnd) op de kaart van Mol uit 1770.

Boerenwetering

De Boerenwetering deed dienst als afwateringssloot en voerde het overtollige water van de polder, via de huidige Nieuwezijds Voorburgwal¹² en de Amstel, af naar het IJ. De Boerenwetering wordt al in 1383 vermeld in een acte. De oorsprong van deze wetering staat nog ter discussie.¹³ Enerzijds is het mogelijk dat zij voor de ontwatering van de polder is gegraven. De rechte loop van het gedeelte buiten de 17de-eeuwse stadsuitleg en de doorlopende verkaveling aan weerszijden van het water ondersteunen deze theorie. Een andere mogelijkheid is dat de Boerenwetering een natuurlijke voorganger had. Dit idee is gestoeld op de veronderstelling dat het gebruikelijk was om bij inrichting van het landschap de bodemgesteldheid van het terrein te volgen. Het kronkelige verloop van de Boerenwetering in de binnenstad wordt gezien als een onderbouwing van deze opvatting. Het is zeer waarschijnlijk dat het noordelijk deel van de Boerenwetering (de huidige Nieuwezijds Voorburgwal) van oorsprong een natuurlijke waterloop is geweest en dat deze later in zuidelijke

¹¹ Stol 1993, 29.

¹² De Nieuwezijds Voorburgwal is tot de demping in 1884 een deel van de Boerenwetering geweest (Colijn 1995, 6; Kruijnga 2002, 163).

¹³ Colijn 1995, 4; Jansen 1965, 10.

richting is doorgetrokken tot aan het Grote Loopveld in de Buitenveldse Binnendijkse Polder. In latere perioden werd de wetering door groenteboeren ook als transportroute gebruikt.¹⁴ Op de plaats waar de Boerenwetering en de Singelgracht bij elkaar komen, werd in de 17de eeuw een sluis en een overhaal (afb. 4) aangelegd om het verschil tussen polderpeil en stadsboezempeil te overbruggen.

Tot ver in de 19de eeuw behoorde de Buitenveldse Binnendijkse Polder tot de periferie van de stad. Door de toename van de bevolking in Amsterdam in de 17de eeuw ontstond een groeiende vraag naar industrie- en landbouwproducten. Aan de behoefte daaraan werd voldaan door bedrijven en boeren in de directe omgeving van Amsterdam.¹⁵ Uitspanningen en industriële nijverheid als scheepswerfjes, lijmerijen en kaarsenfabrieken evenals land- en tuinbouwbedrijven vestigden zich vooral dicht bij de stad aan weerszijden van de Boerenwetering.¹⁶ Op de kaart van Mol uit 1700 (fig. 5) staan langs de Boerenwetering enkele polderpaden, buitenplaatsen en industriële terreinen aangegeven. Bij de uitvoering van het Plan Berlage in 1924 werd het niveau van de Boerenwetering tot aan de tegenwoordige Diepenbrockstraat op stadspeil gebracht. De sluis en overhaal werden verplaatst van de Singelgracht naar de zuidelijker gelegen Haringvlietstraat.¹⁷

6 De Mennonietensloot naar het westen, links de overhaal naar de Boerenwetering, rechts de molens De Oranjeboom en De Houtheadel (foto Stadsarchief).

Mennonietensloot

In 1668 werd besloten vanaf het punt waar Boerenwetering en Singelgracht samenkwamen een sloot naar het westen te graven die op stadspeil lag, de Mennonietensloot, waarlangs zeven koren- en houtzaagmolens kwamen te liggen. Tussen de Boerenwetering en de sloot, die in directe verbinding met de Singelgracht stond, werd een overhaal aangelegd (afb. 5 en 6). Langs de sloot werden koren- en houtzaagmolens gebouwd: aan de zuidzijde de (Geel)Vink, de Oranjeboom, de

¹⁴ Colijn 1995, 7.

¹⁵ Schmall 1987, 41.

¹⁶ Kooij 1995 II, 105.

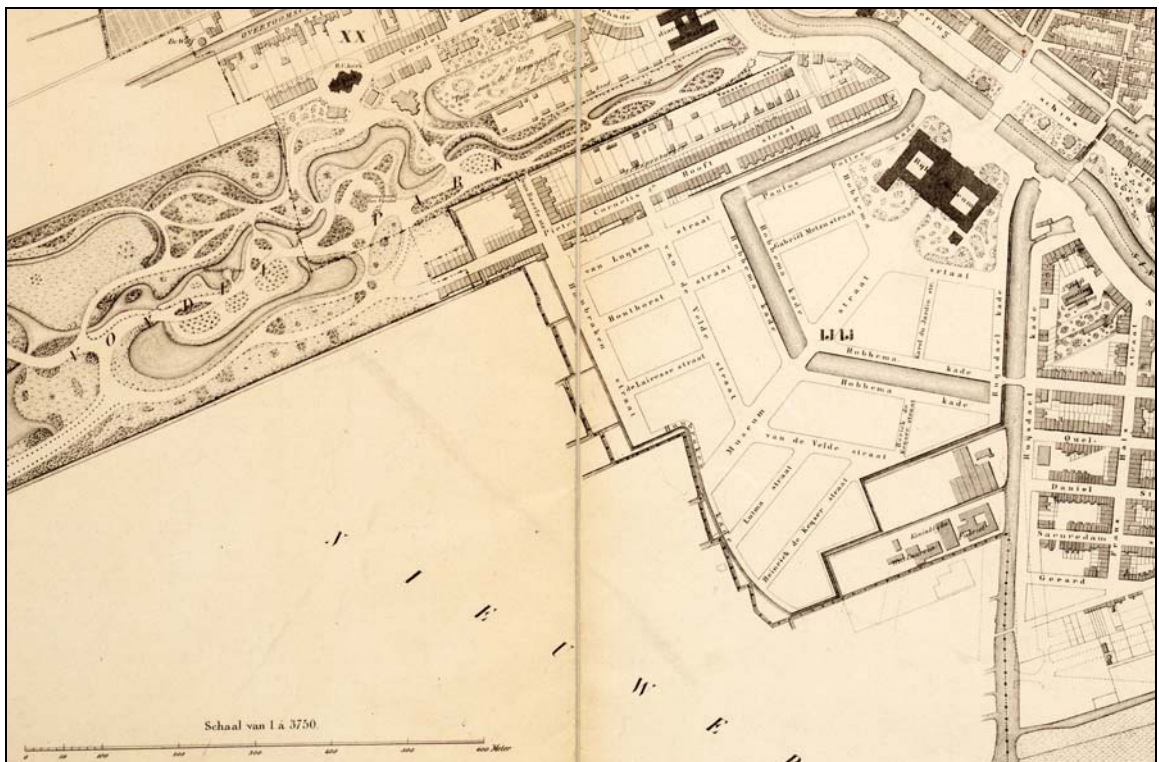
¹⁷ Jansen 1965, 15.

Swaan en de (Jonge) Visser, aan de noordzijde 't Aalsmeerder Wapen, De Blauwe Kalkoen en de Witte Os. Ten zuiden van de molens lagen moestuinen. Ten noorden van de molens is op de kaart van Mol (afb. 5) het buiten BoonAkker aangegeven. In 1784 is hier, aan "het Groenhovenspad, ofwel het Mennonite-eiland" de herberg De Nieuwe Boonacker gevestigd.¹⁸ In 1878 werd het gebied gereed gemaakt voor de bouw van het Rijksmuseum.

Wasblekerij De Honingbije

In zgn. wasblekerijen werd bijenwas gezuiverd, gebleekt en gesmolten voor de fabricage van kaarsen. Vanwege brandgevaar en stankoverlast moesten wasblekerijen zich, net als leerlooierijen, buiten de stad vestigen.¹⁹ Ten noorden van de huidige Nicolaas Maesstraat was aan de Boerenwetering sinds 1621 geruime tijd een wasblekerij gevestigd. In akten uit 1739 en 1753 echter wordt gesproken over pleziertuinen "vanouds geweest een wasbleekerij" en op de kaart van Mol (afb. 5) staan Moes Tuinen aangegeven.²⁰ Eind 18de eeuw werd er opnieuw een wasblekerij gevestigd, genaamd Wasblekerij De Honingbije. De fabriek breidde zich in de 19de eeuw gestaag uit en ging over op de productie van de moderne stearinekaarsen. In 1847 werd de naam veranderd in Koninklijke Fabriek van Waskaarsen, waar in 1874 tegen de 500 mensen werkten. Ten behoeve van de reeds lang geplande stadsuitbreiding rond het museum tot aan de voormalige grens met de gemeente Nieuwer-Amstel (afb. 7), werden uiteindelijk in 1906, meer dan 20 jaar na het gereedkomen van het nabijgelegen Rijksmuseum, de terreinen van de fabriek aangekocht door de gemeente Amsterdam. Nadat in 1896 een groot deel van het grondgebied van Nieuwer-Amstel was geannexeerd²¹ had de gemeente In 1902 besloten tot de uitbreiding van het gebied achter het Rijksmuseum volgens het plan van Cuypers.

7. Geplande stadsuitbreiding in het gebied tussen Boerenwetering en Vondelpark tot de toenmalige gemeentegrens op de kaart van Van der Stok uit 1881. Rechts aan de Boerenwetering langs de gemeentegrens de waskaarsenfabriek, boven het Rijksmuseum in aanbouw.

¹⁸ Joustra-Schumacher 1995, 24.

¹⁹ Roetemeijer 1970, 322.

²⁰ Kooij 1995 I, 45.

²¹ Kooij 1995 III, 128.

Schagerlaan

Op de kaart van Mol (afb. 5) is ten zuiden van de moestuinen waar later de Waskaarsenfabriek was gevestigd de Schager Laan met Tuinen weergegeven. De laan dankt zijn naam aan de makelaar Robert van Schagen die in 1665 eigenaar werd. Aan beide zijden van de laan lagen moes- en pleziertuinen van verschillende eigenaren. Aan het eind van de laan lag een vierkante tuin. Aanvankelijk stond hier een oliemolen en huis, na ca 1700 alleen een huis, later bekend als uitspanning Keerweer.²² In 1897 werd het huis eigendom van de heer Kern, directeur van naastgelegen waskaarsenfabriek. Op dat moment is de transformatie van de Schagerlaan naar Ruysdaelstraat, zoals de laan vanaf 1879 heet, reeds aan de gang (afb. 8).

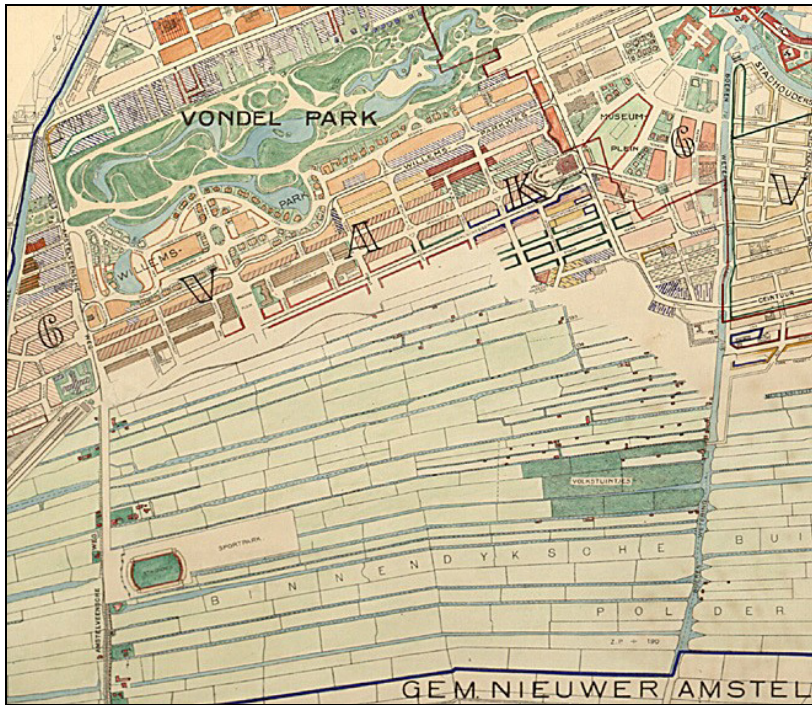

8. Ruysdaelstraat 89 in 1902, naar het westen, voorheen Schagerlaan (foto SAA).

Amstelveenseweg, boerderij Nooit Verwacht

De Amstelveenseweg was oorspronkelijk een achterkade van de ontginning die de Amstel als basis had. De waarschijnlijk in de 16de eeuw opgehoogde kade diende als kering tegen het water uit het achterliggende veengebied en is altijd een belangrijke verbindingsweg tussen Amsterdam en Amstelveen geweest. Aan weerszijden van de weg lagen tot in de 20ste eeuw vele boerderijen en buitens. Binnen het plangebied lagen aan de Amstelveenseweg tot eind 19de eeuw twee boerderijen of buitens die al voorkomen op de kaart van Visscher uit 1700. Tussen de huidige Koninginneweg en Valeriusstraat lag "Nooit Verwacht" en op de hoek van de Amstelveenseweg en de Cornelis Krusemanstraat, ter plaatse van de huidige Sint Agneskerk, "Wel te Vreede" (afb. 4 en 5).

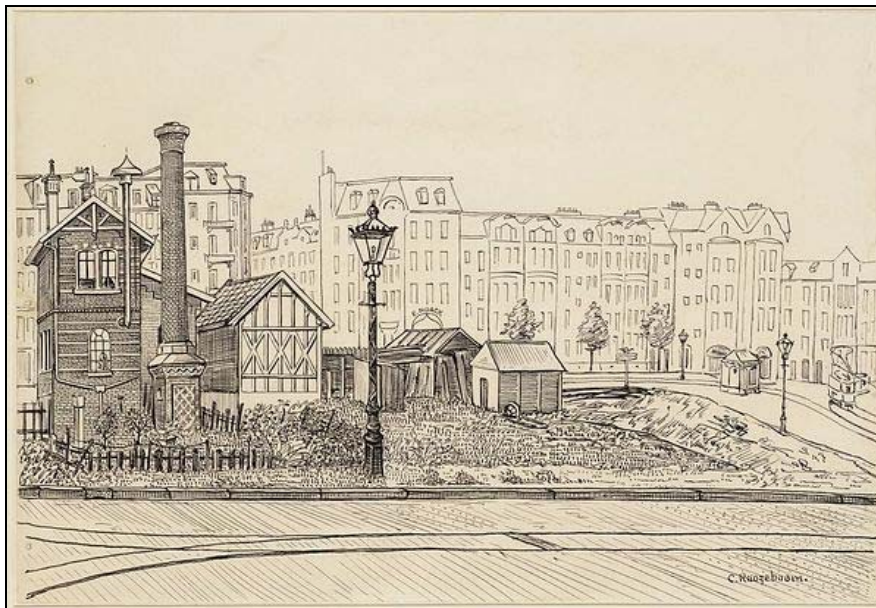
²² Kooij 1995 II, 108.

9. In 1915 ontbreekt van het plangebied slechts de bebouwing langs het nog niet gegraven Noorder-Amstelkanaal.

Verstedelijking

Het landelijk karakter van het plangebied verdween snel na de al genoemde annexatie van delen van de gemeente Nieuwer-Amstel in 1896. In de eerste decennia van de 20ste eeuw werd het nieuwe gebied ten zuiden van het Vondelpark in snel tempo voor bewoning geschikt gemaakt (afb. 9). Het Vondelpark was goeddeels aangelegd tussen 1864 en 1877, het grootste deel tot de annexatie van 1896 in de gemeente Nieuwer-Amstel. Daar het park, in tegenstelling tot de later bebouwing, op polderniveau is aangelegd leverde de drainage problemen op en werd in 1883 een stoomgemaal aan de Amstelveenseweg in werking gesteld (afb. 10). Het gemaal lag binnen het plangebied tussen Koninginneweg, Amstelveenseweg, Sophialaan en Saxen Weimarlaan.

10 Saxen Weimarlaan met stoomgemaal van het Vondelpark. Rechts Sophialaan, achtergrond Amstelveenseweg met ingangen Veerstraat en Sluisstraat (tekening C. Roozeboom 1913, Stadsarchief).

3.3 Archeologische inventarisatie

In het plangebied is tot op heden geen archeologisch veldonderzoek uitgevoerd. Concrete aanwijzingen over de kwaliteit van archeologische sporen zijn daarom niet voorhanden. De kwaliteit van eventuele archeologische resten dient daarom op basis van archeologisch veldonderzoek in de nabije omgeving in te worden geschat. De vondsten en structuren die op deze vindplaats werd gedocumenteerd verschaffen nadere informatie over de geschiedenis en topografie van de Amstelveenseweg en omgeving. Ze zijn een goede graadmeter voor het voorkomen van archeologische overblijfselen binnen de plangebieden. In de nabijheid van de plangebieden is het volgende vergelijkbare onderzoek uitgevoerd.

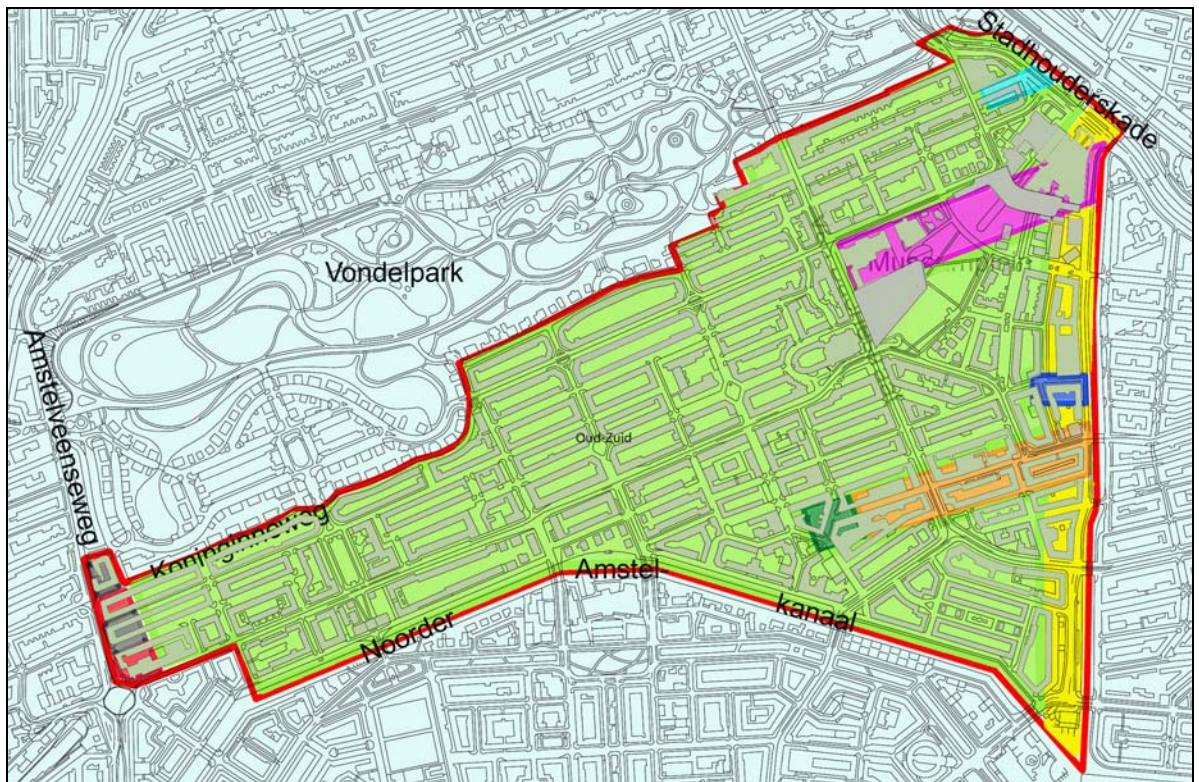
In 1998 is op het terrein van het voormalige Boomschorshuisje aan de Amstelveenseweg direct ten noordwesten van het plangebied een archeologische opgraving uitgevoerd. Hierbij zijn sporen van een ontginningssloot en een middeleeuwse terp uit de 13e eeuw aangetroffen. Daarnaast zijn overblijfselen van de eerste bakstenen bebouwing langs de Amstelveenseweg gedocumenteerd. De bebouwing dateerde van rond 1600. Deze vindplaats verschaftte nieuwe informatie over de stedelijke ontwikkeling van Amsterdam en de onmiddellijke periferie in de 17e-19e eeuw.

In 2004 is op het terrein van het Frans Ottenstadion aan de Amstelveenseweg een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) uitgevoerd. Het terrein was opgehoogd met een bijna vier meter dik zandpakket. De archeologische verkenning werd bemoeilijkt doordat dit zandpakket voordurend afkalft en in de werkput schoof. Voor zover kon worden waargenomen ontbraken archeologische sporen en resten van de natuurlijke ondergrond onder een zandpakket van 2,5 tot plaatselijk 4 m dik. Gezien het feit dat de oorspronkelijke bodem zich in dit deel van de stad op 2 m ÷ NAP onder een opgebrachte zandlaag van ruim 2 m bevindt, is het waarschijnlijk dat de originele bodem van het veenweide gebied ooit gedeeltelijk is afgegraven voordat het terrein werd opgespoten met zand. Ook kan het zijn dat deze bodemlaag onherkenbaar is samengeperst door de druk van het bovenliggende opgespoten zand.

Ten aanzien van de archeologische kwaliteit van de ondergrond van het plangebied is bekend dat bij de aanleg van het Museumkwartier en de Valeriusbuurt, aan het eind van de 19de-, maar vooral in het begin van de 20ste eeuw, de oorspronkelijke bebouwing is verwijderd en het gebied met ruim 2 m zand is opgehoogd. Het oorspronkelijke niveau van het veenweidegebied lag op 2,00 m ÷ NAP.

4 Archeologische verwachtingskaart

Op basis van bovenstaande inventarisatie (hoofdstuk 3) zijn binnen het plangebied Museumkwartier en Valeriusbuurt materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met de gebruiks- en bewoningsgeschiedenis als landelijk gebied van de 11de tot en met de 19de eeuw en als stedelijk gebied vanaf de 20ste eeuw. Er kunnen in het gebied bewoning en nijverheid langs wegen en verkavelingsloten of afval van de omringende bewoning verwacht worden. Dit leidt tot een verwachtingskaart van archeologische materiële neerslag.

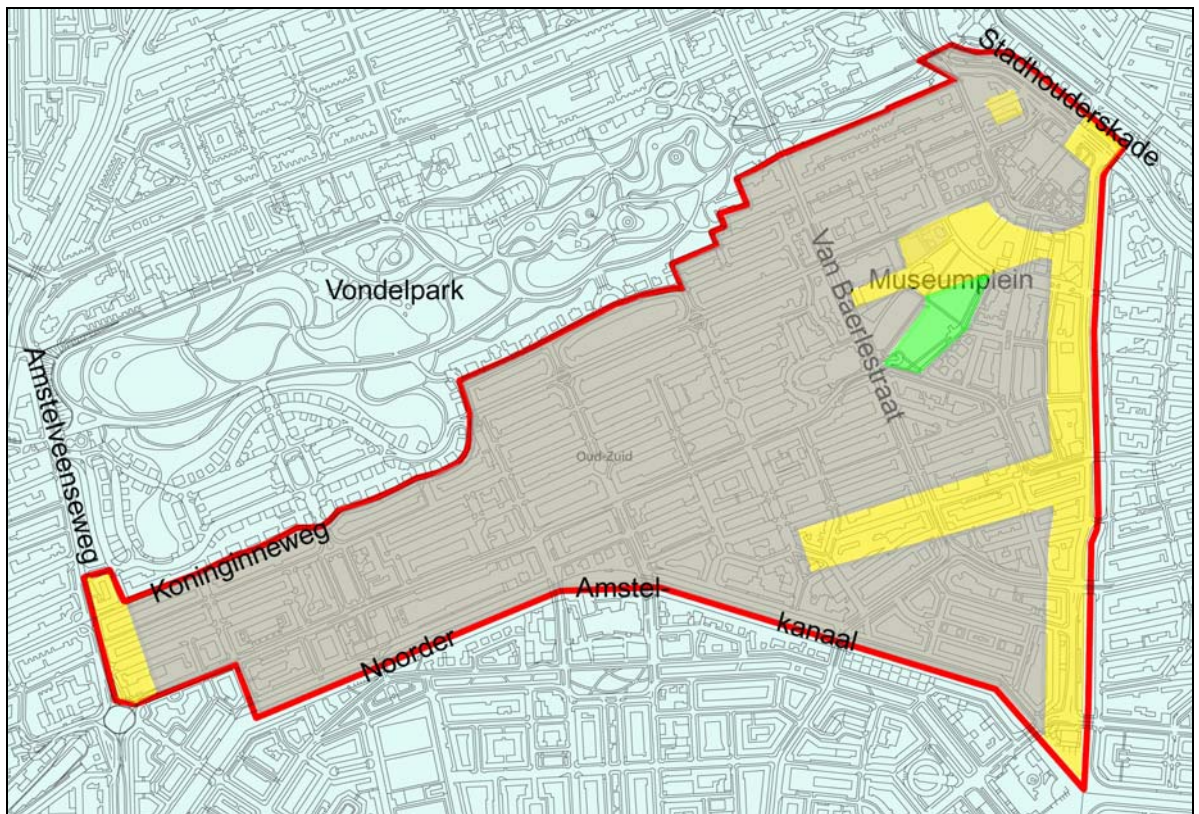
Archeologische verwachtingszones

- Begrenzing plangebied

- **Zone 1 Bewoning langs de Boerenwetering**
Betreft een zone van bewoning aan de westzijde van de Boerenwetering, waarvan de materiële neerslag sporen van gebouwen, losse vondsten en afval kan betreffen. Vanwege de lange gebruikperiode hebben de archeologische sporen een hoge dichtheid en een sterke onderlinge samenhang. De archeologische verwachting is daarom hoog.

- **Zone 2 Schagerlaan met pleziertuinen**
Hier kunnen sporen voorkomen die verband houden met de pleziertuinen langs de Schagerlaan, later Ruysdaelstraat. De materiële neerslag betreft sporen van gebouwen, losse vondsten en afval. Vanwege de lange gebruikperiode hebben de archeologische sporen een dichte verspreiding. De archeologische verwachting is daarom hoog.

- **Zone 3 Oliemolen en uitspanning Keerweer**
Hier kunnen sporen voorkomen die verband houden met de voormalige oliemolen en latere uitspanning Keerweer aan het eind van de Schagerlaan. Daarbij gaat het om funderingen en sporen zoals beerputten, tuinen en afvallagen. Dergelijke sporen hebben een hoge dichtheid en sterke onderlinge samenhang. De archeologische verwachting is daarom hoog.
- **Zone 4 Wasblekerij de Honingbij/Koninklijke Waskaarsenfabriek**
Binnen deze verwachtingszone kunnen sporen voorkomen die gerelateerd zijn aan ambachtelijke activiteiten. De materiële neerslag bestaat onder meer uit funderingen van utiliteitsgebouwen, afvalkuilen met o.a. productieafval en losse vondsten. Vanwege de lange gebruikperiode hebben de archeologische sporen een hoge dichtheid en een sterke onderlinge samenhang. De archeologische verwachting is daarom hoog.
- **Zone 5 Mennonietensloot met molens en warmoezerijen**
Hier kunnen sporen voorkomen die verband houden met molens en warmoezerijen langs de 17de-eeuwse Mennonietensloot. De materiële neerslag betreft sporen van gebouwen, losse vondsten en afval. Vanwege de lange gebruikperiode hebben de archeologische sporen een dichte verspreiding. De archeologische verwachting is daarom hoog.
- **Zone 6 Herberg de Nieuwe Boonacker**
Hier kunnen sporen voorkomen die verband houden met het buiten en later de herberg De (Nieuwe) Boonacker. Daarbij gaat het om funderingen en sporen zoals beerputten, tuinen en afvallagen. Dergelijke sporen hebben een hoge dichtheid en sterke onderlinge samenhang. De archeologische verwachting is daarom hoog.
- **Zone 7 Bewoning langs de Amstelveenseweg**
Betreft een zone van bewoning aan de oostzijde van de Amstelveenseweg, waarvan de materiële neerslag sporen van gebouwen, losse vondsten en afval kan betreffen. Vanwege de lange gebruikperiode hebben de archeologische sporen een hoge dichtheid en een sterke onderlinge samenhang. De archeologische verwachting is daarom hoog.
- **Zone 8 Boerderij/buiten Wel te Vreede en boerderij Nooit Verwacht**
Hier kunnen sporen voorkomen die verband houden met de het buiten/de boerderij Wel te Vreede en boerderij Nooit Verwacht. Daarbij gaat het om funderingen en sporen zoals beerputten en afvallagen. Vanwege de lange gebruikperiode hebben de archeologische sporen een hoge dichtheid en sterke onderlinge samenhang. De archeologische verwachting is daarom hoog.
- **Zone 9 Voormalige Binnendijkse Buitenvelderse Polder**
Hier kunnen sporen voorkomen die verband houden met bewoning en landgebruik. De materiële neerslag betreft erven, terpen, verkavelingsporen, sloten en kades van de ontginningsperiode (11de/12de eeuw) tot het gebruik als stedelijk gebied (vanaf de 20ste eeuw). Dergelijke overblijfselen hebben weinig tot geen samenhang en een wijde verspreiding. De archeologische verwachting is daarom laag.
- **Zone 10 Verstoring door bebouwing**
Bij de aanleg van bebouwing met kelders en souterrains end 19de- en begin 20ste eeuw en de aanleg van ondergrondse parkeergarages en museumdepot eind 20ste eeuw is het bodemarchief dermate verstoord dat de kans op aanwezigheid van archeologische waarden zeer gering is.

5 Archeologische beleidskaart

De archeologische beleidsadvieskaart van het plangebied Museumkwartier en Valeriusbuurt gaat uit van de diverse archeologische verwachtingen (hoofdstuk 4) en biedt een ruimtelijk overzicht van de archeologische maatregelen voor specifieke zones of locaties in het plangebied. De verwachtingen worden (in samenhang met de huidige toestand van het terrein en mogelijk opgetreden bodemverstoreningen) gekoppeld aan de aard en omvang van de toekomstige bodemingrepen. Dit waarderingstelsel resulteert in beleidsmatig maatwerk door clustering van twee soorten verwachtingen (een hoge en een lage verwachting) binnen twee soorten beleidszones, ieder met bijbehorende specifieke beleidsmaatregelen. Daarnaast is in een groot deel van het plangebied het bodemarchief door bouwactiviteiten dusdanig verstoord dat de kans op de aanwezigheid van archeologische waarden zeer gering is.

Archeologische Beleidszones op basis van de archeologische verwachtingszones en verstoringen

- **Beleid bij hoge verwachting (verwachtingszones 1 tot en met 8)**
Vanwege de hoge verwachting geldt als beleid dat bij grondroerende werkzaamheden groter dan 500 m² en dieper dan 2,50 m onder maaiveld een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in het bouwplan wordt opgenomen. Voor de uitvoering van een Inventariserend Veldonderzoek is een archeologisch Programma van Eisen (PvE) vereist.

- **Beleid bij lage verwachting (verwachtingszone 9)**
Vanwege de lage verwachting geldt als beleid dat alleen bij grondroerende werkzaamheden groter dan 10.000 m² en dieper dan 2,50 m onder maaiveld een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in het bouwplan wordt opgenomen. Voor de uitvoering van een Inventariserend Veldonderzoek is een archeologisch Programma van Eisen (PvE) vereist.

- **Beleid bij verstoring**
Vanwege de hoge mate van bodemverstoring is dit deel van het plangebied vrijgesteld van verdere archeologische maatregelen.

Voor het gehele plangebied geldt dat ook in geval geen archeologisch vooronderzoek vereist is en er toch archeologische overblijfselen ouder dan 50 jaar bij bouwwerkzaamheden aangetroffen worden, deze bij de gemeente aangemeld dienen te worden, zodat in gezamenlijk overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Conclusie

Het voorliggende bureauonderzoek is uitgevoerd in het kader van de vaststelling van het Bestemmingsplan Museumkwartier en Valeriusbuurt. Afhankelijk van de grootte en de diepte van het te verstoren oppervlak bij toekomstige bouwingrepen zullen in de grond aanwezige archeologische waarden worden verstoord.

De verwachtingskaart maakt onderscheid in één plangebied dekkende zone met een lage verwachting en daarin acht separate deelzones met een hoge archeologische verwachting. Voor de zones van hoge archeologische verwachting geldt dat een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) voorafgaand aan enige bodemverstoring noodzakelijk is bij bodemingrepen groter dan 500 m² en dieper dan 2,50 m onder maaiveld

Voor het onbebouwde deel van de zone van lage archeologische verwachting geldt dat een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) voorafgaand aan enige bodemverstoring alleen noodzakelijk is bij bodemingrepen groter dan 10.000 m² en dieper dan 2,50 m onder maaiveld.

Voor het bebouwde deel van de zone van lage archeologische verwachting geldt vanwege de hoge mate van bodemverstoring een vrijstelling van verdere archeologische maatregelen.

Voor de uitvoering van een Inventariserend Veldonderzoek dient tevoren een archeologisch Programma van Eisen (PvE) te worden opgesteld.

Voor het gehele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht, hetgeen inhoudt dat ook in geval geen archeologisch vooronderzoek vereist is en er toch archeologische overblijfselen ouder dan 50 jaar bij bouwwerkzaamheden aangetroffen worden, deze bij BMA aangemeld dienen te worden. In gezamenlijk overleg met de opdrachtgever kunnen dan maatregelen worden genomen tot documentatie en berging van de vondsten.

Bronnen

Digitale bronnen

Cultuur Historische Waardenkaart provincie Noord-Holland. <http://chw.noord-holland.nl>
Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS)

Literatuur

- BMA, *Ruimte voor Geschiedenis. Beleidsnota Monumenten en Archeologie Amsterdam 2005-2010*, Amsterdam 2005
- Colijn, J. (e.a.), 'De Boerenwetering: wonen, werken en vermaak langs een eeuwenoude waterweg', *Amstelveense Historische Reeks 2*, 1995.
- Eerden, R. van, 'De archeologische reservaten van 'Malta'', *Archeobrief 12/2* (2008), 13-18.
- Jansen, L., 'De Binnendijksche Buitenveldersche Polder', *Ons Amsterdam 17*, 1965, 10-15.
- Joustra-Schumacher, T., 'het Polderhuis met Boeresluis en Overhaal', in: Colijn, J. (e.a.), 'De Boerenwetering: wonen, werken en vermaak langs een eeuwenoude waterweg', *Amstelveense Historische Reeks 2*, 1995, 23-29.
- Kooij, F. van (I), 'De Waskaarsenfabriek', in: 'De Boerenwetering: wonen, werken en vermaak langs een eeuwenoude waterweg', *Amstelveense Historische Reeks 2*, 1995, 45-50.
- Kooij, F. van (II), 'Nieuwer-Amstel versus Amsterdam', in: 'De Boerenwetering: wonen, werken en vermaak langs een eeuwenoude waterweg', *Amstelveense Historische Reeks 2*, 1995, 97-110.
- Kooij, F. van (III), 'Wonen en werken langs de paden', in: 'De Boerenwetering: wonen, werken en vermaak langs een eeuwenoude waterweg', *Amstelveense Historische Reeks 2*, 1995, 123-131.
- Kruizinga, J.A., '*Het XYZ van Amsterdam*', Amsterdam 2002.
- Provincie Noord-Holland, *Cultuur Verbindt. Cultuurnota 2005-2008 Provincie Noord-Holland*, Haarlem 2004.
- Roetemeijer, H.J.M., 'Wasblekerij "De Honingbij" en Koninklijke Waskaarsenfabriek', *Ons Amsterdam 22*, 1970, 322-328.
- Schmal, H., 'De rand van de stad. Industriële en agrarische activiteiten', in Heinemeijer, W.F. & Wagenaar, M.F. *Amsterdam in kaarten. Verandering van de stad in vier eeuwen cartografie*, Ede/Antwerpen 1987, 40-43.
- Stol, T., *Wassend water, dalend land. Geschiedenis van Nederland en het water*, Utrecht/Antwerpen 1993.
- Veerkamp, J.A.G., *Inventarisatie archeologische aandachtspunten bij de aanleg van de Noord/Zuidlijn*, Amsterdam 1997, 10-31.
- Verkerk, C.L., 'De Windmolenzijde. Een bijdrage tot de ontwikkelingsgeschiedenis van Amsterdams Noordwestelijke stadsgebied in de dertiende en veertiende eeuw', *Amstelodamum 90* (1998), 13-38.

Afmelding:

Archicode 26736	datum 02-07-2009
Controle proces en waardestelling	Prof. dr. J.H.G. Gawronski
Voor akkoord	Datum 07-07-2009

Hoofd afdeling Archeologie BMA
Prof. dr. J.H.G. Gawronski

Colofon

Archeologisch Bureauonderzoek 09-052

Datum: 07-07-2009
Status: definitief
Redactie: Prof. dr. J.H.G. Gawronski
Tekst: Dr. J. Euwe
Tekeningen: Dhr. R. Tousain, dr. J. Euwe

© Bureau Monumenten & Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2009
Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, 020-2514900

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enigerlei andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BMA. BMA aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.